

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ ÎN DREPTUL COMUNITAR AL AFACERILOR

*Conf. univ. dr. Nistor Valerică
Universitatea „Danubius” din Galați*

Abstract

The communitary responsibility is a principle of the communitary law according to which any breach of a liability leads to the judicial responsibility for some offences, having as a consequence the paying of damages.

According to the theories of the communitary law, the judicial responsibility of a state may have as a basis the committing of an international offence, action or non-action, which breaches the norms and principles of the international law, or of an international offence, a very serious one, causing prejudices both to a state and to the European community as a whole.

1. Considerații generale

Răspunderea juridică privește obligația unei persoane fizice sau juridice, unui partener de afaceri, unei societăți, întreprinderi etc. de a da socoteală pentru faptele sale, de a răspunde pentru îndeplinirea unor acțiuni, îndatoriri, sarcini etc., presupune responsabilitatea cuiva pentru faptele sale sau ale altcuiva, garanția pentru cineva, consecința rezultată din neîndeplinirea unei obligații legale, unei obligații contractuale etc.

Cei ce săvârșesc fapte antisociale, contrare obligațiilor pe care și le-au asumat sunt trași (chemați) la răspundere, sunt obligați să dea socoteală de faptele lor, li se impută actele dăunătoare îndeplinite cu rea-credință, cu intenție sau din culpă, răspund de rezultatele păgubitoare ale faptelor, acțiunilor săvârșite pe timpul organizării și desfășurării unei afaceri, sunt făcuți răspunzători pentru pagubele cauzate unei întreprinderi, bănci, societate comercială etc. și obligați la despăgubiri, la acoperirea prejudiciilor în proporția în care se fac răspunzători.

Parteneri de afaceri, persoane fizice și/sau juridice răspunzătoare juridic sunt obligate să îndrepte, să corecteze bunul stricat, uzat, afectat etc. și să acopere prejudiciul, dauna, paguba pricinuită celuilalt prin faptele sale.

Răspunderea juridică nu presupune numai obligația de reparare, acoperire a daunei ci și aplicarea unei sancțiuni, unei măsuri de constrângere prevăzută de lege. Celui ce săvârșește o faptă dăunătoare altuia, pe lângă obligația de a da, a face sau a nu face ceva pentru acoperirea prejudiciului (moral sau material) cauzat cuiva i se aplică și o măsură de represiune, o sancțiune contravențională, disciplinară ori penală, de pe urma căreia să sufere (fizic sau moral).

Răspunderea juridică în afaceri are în vedere și sistemul de măsuri (economice, financiare, bancare etc.) cu caracter de pedeapsă aplicat unui stat din comunitățile europene, are în atenție represaliile contra părții care nu respectă obligațiile asumate printr-un tratat, printr-o convenție, printr-o tranzacție etc.

Răspunderea juridică este privită ca un efect, ca un fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu acesta, este percepută ca un proces psihic prin care se analizează rezultatul, urmarea, consecința unei fapte pedepsibilă.

În afaceri, efectul juridic sub care este percepută răspunderea juridică atrage după sine și obligația convenită prin acordul părților contractante, sancțiunea (clauza penală, penalități, dobânzi etc.) în situația în care nu se îndeplinesc sau se îndeplinesc necorespunzător clauzele din tranzacțiile încheiate.

Cei ce săvârșesc fapte ilicite, dăunătoare mediului de afaceri, persoane fizice sau juridice, comercianți sau societăți comerciale, state sau parteneri de afaceri naționali răspund contractual, contravențional, civil, penal etc. după caz.

Indiferent de formă în toate cazurile de sancționare a celor care încalcă legea trebuie să îndeplinite cumulativ condițiile fundamentale ale răspunderii juridice, trebuie să avute în vedere împrejurările în care s-au petrecut faptele, se impune determinarea situației juridice a celor care vor fi pedepsiți.

Răspunderea juridică, administrativă, contravențională, civilă, comercială, contractuală, penală etc. este atrasă atunci când:

- a fost săvârșită o faptă ilicită în afaceri;
- fapta ilicită produce un rezultat dăunător partenerului de afaceri, societății comerciale, întreprinderii etc.;
- între fapta ilicită și rezultatul dăunător există un raport de cauzalitate;
- fapta ilicită este săvârșită cu vinovăție (cu intenție sau din culpă).

2. Răspunderea comunitară a statelor membre ale U.E.

a) Noțiuni introductive

Răspunderea comunitară reprezintă un principiu al dreptului comunitar conform căruia orice încălcare a unei responsabilități antrenează răspunderea juridică pentru faptele ilicite cu consecința reparării eventualelor prejudicii (daune, pagube).

Încălcarea unei norme de drept comunitar de către un stat sau o societate, întreprindere, comerciant etc. are drept consecință stabilirea unui raport juridic între partenerul lezat și partenerul vinovat. Răspunderea comunitară reprezintă o manifestare a personalității juridice. Instituția răspunderii contribuie la garantarea legalității ordinii comunitare și internaționale.

La nivel european poate fi angajată și răspunderea persoanelor fizice în cazul comiterii de către acestea a unor infracțiuni internaționale. În acest caz, persoana fizică răspunde în fața organelor jurisdicționale internaționale, fiind vorba de o răspundere penală individuală.

Potrivit teoriilor conturate în dreptul comunitar răspunderea juridică a unui stat poate să aibă la bază comiterea unui act ilicit internațional, acțiune sau inacțiune, de o anumită gravitate, ce încalcă principiile și normele de drept internațional, sau a unei infracțiuni internaționale, faptă de o gravitate deosebită ce lezează nu numai interesele unui stat, ci și ale comunității europene în ansamblul său. Nu este nevoie de a demonstra existența unei culpe a autorului faptei ilicite (decât în mod excepțional, în cazul anumitor tratate) pentru a se angaja răspunderea comunitară a acestuia.

Răspunderea comunitară se poate fundamenta și “pe risc”, în dreptul internațional fiind reglementată, prin tratate, răspunderea obiectivă a statelor pentru activități considerate legale (licite) din punct de vedere a dreptului internațional, dar care au produs consecințe prejudiciabile altui stat sau subiect de drept.

b) Evoluție

Instituția răspunderii juridice comunitare s-a dezvoltat odată cu progresul dreptului internațional, ca drept al păcii și cooperării. Când prin actele organelor statelor comunitare se produce un prejudiciu cuiva, instituția, societatea, statul etc. vinovat are obligația de a-l repara, prin plata unor despăgubiri în favoarea celui lezat.

Răspunderea juridică a unui stat membru al U.E. intervine și în cazul în care prin încălcarea unei obligații comunitare care afectează una dintre libertățile fundamentale (libera circulație a capitalurilor, a mărfurilor, a persoanelor și a serviciilor) rezultă un prejudiciu.

Comisia de Drept internațional a O.N.U. a lărgit domeniul răspunderii internaționale a statelor, acestea urmând să răspundă pentru orice acte de încălcare a unei obligații internaționale.

Așadar, astăzi răspunderea subiectelor de drept comunitar se poate angaja în principal pentru:

- actele sau faptele ilicite din punctul de vedere al reglementărilor comunitare;
- consecințele păgubitoare rezultate din activități licite conform reglementărilor internaționale.

c) Elementele răspunderii comunitare

Răspunderea juridică a statelor membre ale U.E. este atrasă, este exercitată în cazurile în care sunt îndeplinite elementele:

- conduita ilicită a unui stat sau a unei autorități;
- imputabilitatea conduitei ilicite unui subiect al dreptului comunitar;
- producerea unui prejudiciu, unui rezultat dăunător.

Cele trei elemente urmează să fie întrunite cumulativ pentru a se putea angaja răspunderea internațională a subiectului de drept comunitar.

Conduita ilicită a unui stat comunitar

Încălcarea unei obligații internaționale, aflată în vigoare, indiferent care este sursa acestei obligații – tratat, cutumă sau alt izvor de drept internațional – constituie o faptă comunitară ilicită. Fapta ilicită poate să conștie într-o acțiune sau omisiune a subiectului de drept prin care se încalcă o obligație comunitară.

Faptele ilicite pot fi clasificate în funcție de nivelul lor de gravitate – apreciat față de importanța normei comunitare care se încalcă – în crime și delict comunitare.

Crima comunitară privește o faptă ilicită care rezultă dintr-o încălcare de către un stat a unei obligații opozabilă tuturor, care se referă la o valoare esențială pentru ocrotirea intereselor comunității europene, cum ar fi:

- menținerea păcii și a securității și interzicerea agresiunii;
- salvagardarea dreptului țărilor membre ale U.E. la autodeterminare;
- interzicerea sclaviei și a genocidului;
- protejarea mediului înconjurător;

- respectarea normelor dreptului umanitar (în care sunt definite crimele de război, crimele împotriva păcii și umanității).

Delictul comunitar se referă la metoda excluderii și constă în orice fapt ilicit care nu constituie o crimă internațională, având o mai mică gravitate.

Comiterea unei crime comunitare dă dreptul oricărui dintre subiectele dreptului comunitar îndreptățit să acționeze, în sensul tragerii la răspundere a statului care a încălcat norma internațională imperativă, spre deosebire de delict, care conferă doar statului victimă un asemenea drept de acțiune.

d) Situații în care este înlăturat caracterul ilicit al unei fapte

Caracterul ilicit al unui fapt comunitar este exclus în mai multe situații printre care ne referim la:

- Consimțământul statului – dacă este exprimat în mod expres și anterior comiterii faptei și numai dacă nu a fost încălcată o normă imperativă de drept comunitar

- Măsurile – chiar ilicite – luate de un stat ca răspuns la fapta ilicită a altui stat. Acestea privesc aplicarea de represalii sau alte contramăsuri de constrângere care nu se bazează pe forță sau pe amenințarea cu forță.

- Forța majoră – cu condiția să fie în afara controlului statului (imprevizibilă și de neînlăturat) iar statul să nu fi contribuit la producerea evenimentului.

- Starea de primejdie – respectiv în situația în care, datorită unor fenomene naturale, anumite persoane sau bunuri se află în primejdie deosebită, iar pentru salvarea lor este necesară săvârșirea unor fapte ilicite (ex. pătrunderea și staționarea unor nave militare în marea teritorială sau în porturile unui stat străin, fără autorizația acestuia). Pentru invocarea stării de primejdie ca temei al exonerării de răspundere comunitară a unui stat membru al U.E. se cer a fi îndeplinite condițiile: autorul faptei să nu fi avut alternativă, iar aceasta să fie preferabilă în raport cu pericolul extrem care se urmărește a fi înlăturat; autorul faptei să nu fi contribuit prin acte proprii la producerea stării de primejdie.

- Starea de necesitate – constă în situația deosebită în care se află un stat comunitar, în ceea ce privește salvarea intereselor sale fundamentale (existența sau funcționarea statului, apărarea mediului înconjurător), amenințarea de un pericol grav și iminent. Condițiile în care se pot invoca norma încălcată să nu aibă caracter imperativ, să nu fie puse în pericol interesele

esențiale ale altui stat, invocarea stării de necesitate să nu fi fost exclusă în mod expres printr-un tratat încheiat între statele implicate.

- Legitima apărare – reprezentând dreptul unui stat, împotriva căruia a avut loc un atac efectiv din partea altui stat, de a răspunde agresiunii cu forțele sale armate.

e) Răspunderea juridică a statelor pentru faptele persoanelor fizice și juridice

Actele autorităților publice reprezintă actele statului fiind emise de fapt de către persoanele fizice care acționează în calitatea lor oficială. Acestea angajează răspunderea statului chiar dacă și-au depășit competențele conferite de funcția pe care o exercită. Statele comunitare răspund pentru actele organelor lor legislative, ale administrației centrale sau locale și ale organelor judecătorești, dacă prin acestea se încalcă o obligație internațională a sa, și chiar pentru acte ale particularilor.

- Răspunderea juridică a unui stat poate fi antrenată de puterea legiuitoare a țării respective fie prin acțiune, atunci când se adoptă legi care contravin obligațiilor comunitare ale statului, fie prin omisiune, atunci când nu adoptă actele normative impuse de o normă de drept comunitar, nu modifică sau nu abrogă o normă internă contrară unor angajamente asumate.

- Este angajată răspunderea unui stat comunitar și de puterea executivă prin omisiuni sau acte de aplicare a dreptului de natură să încalce obligații comunitare ale țării (de exemplu: arestări sau expulzări abuzive ale străinilor).

- Puterea judecătorească a unui stat comunitar poate angaja răspunderea în cazul în care hotărârile pronunțate de o instanță de judecată contravin unei norme de drept comunitar sau procedurilor de judecată, au ca parte un cetățean străin, au o durată excesivă etc.

- Răspunderea juridică a unui stat comunitar este atrasă și de actele persoanelor particulare dacă prin acestea au omis măsurile necesare pentru tragerea la răspundere și pedepsirea celor vinovați de comiterea unor fapte de natură să afecteze valori protejate prin convenții comunitare sau drepturile unor cetățeni străini.

f) Prejudiciu – dauna – despăgubirea

Prejudiciu ca element al răspunderii comunitare a unui stat este luat în considerare dacă sunt îndeplinite condițiile:

- există un raport de cauzalitate între conduita ilicită și prejudiciul (dauna – despăgubirea) rezultat; statul lezat este ținut să dovedească înregistrarea prejudiciului;
- prejudiciul este individualizat, adică privește un subiect al dreptului comunitar; în cazul comiterii unei crime comunitare se consideră că sunt lezate interesele tuturor statelor comunității europene.

Sunt cunoscute următoarele tipuri de prejudicii – daune – despăgubiri:

- Prejudiciul material (patrimonial) și prejudiciul moral; cel dintâi se produce dacă este afectat patrimoniul statului victimă sau al cetățenilor săi, iar al doilea dacă sunt afectate valori nepatrimoniale ale statului, cum ar fi suveranitatea sau onoarea statului.
- Prejudiciul direct. Dacă prin încălcarea unei norme internaționale se produce un prejudiciu care afectează statul ca subiect de drept sau organele sale, prejudiciul este direct.
- Prejudiciul mediat. Când sunt afectate drepturile cetățenilor unui stat ca persoane particulare sau ale unor persoane juridice având naționalitatea statului respectiv, prejudiciul este mediat, deoarece aceste persoane neavând calitatea de subiecte de drept comunitar nu pot acționa în plan european decât prin intermediul statului și dacă acesta le acordă protecție diplomatică. Statul protector, prin asumarea unei plângeri individuale a unui cetățean al său, valorifică la nivel comunitar un drept propriu, în raport direct cu statul în cauză.

Un stat comunitar intervine în interesul unor subiecte de drept intern, acordând protecția diplomatică doar în condițiile:

- statul dovedește faptul că acțiunile sau omisiunile celui alt stat, care au prejudiciat interesele cetățenilor săi, reprezintă o încălcare a unei norme de drept comunitar;
- persoanele fizice sau juridice ale statului respectiv fac dovada că au epuizat căile de recurs interne disponibile, împotriva statului căruia i se pretinde repararea prejudiciului;
- statul protector verifică dacă prejudiciul pretins de persoanele fizice sau juridice nu s-a produs ca urmare a propriei sale conduite ilicite, prin raportarea pagubei la regulile din dreptul intern al statului a cărui răspundere se invocă.

Aceste condiții trebuie îndeplinite cumulativ.

g) **Prejudiciul (dauna – paguba)** poate fi reparat prin una din formele:

- **În natură** (restitutio in integrum) constă în restabilirea – dacă este posibil – a situației anterioare producerii prejudiciului. Se poate realiza în caz de prejudicii materiale care nu au avut un efect ireversibil.

- **Prin echivalent** (desdăunări, despăgubiri) privește repararea daunelor atât materiale cât și morale. O condiție pentru a putea opera repararea prin echivalent este individualizarea și evaluarea prealabilă a daunei, precum și dovedirea cuantumului pretins. În general, daunele trebuie să acopere atât pierderea efectiv suferită (damnum emergens) cât și câștigul nerealizat (lucrum cessans).

- **Prin satisfacție**, formă care constă în repararea daunelor morale prin prezentarea de regrete și scuze oficiale, sau în simpla constatare, în cuprinsul unei hotărâri a unei instanțe comunitare, arbitrale sau judecătorești, a unei încălcări a normei comunitare.

3. Răspunderea juridică în dreptul internațional pentru faptele licite

Începând cu anul 1978, Comisia de Drept Internațional a O.N.U. manifestă o preocupare constantă pentru stabilirea regimului juridic al răspunderii internaționale a statelor, întemeiată “pe risc”. Această formă de răspundere are un caracter obiectiv, fiind suficientă constatarea producerii unui prejudiciu, chiar în absența încălcării unei norme de drept internațional.

Având în vedere normele de drept internațional care atrag răspunderea juridică pentru săvârșirea unor fapte licite întemeiate “pe risc” evidențiem următoarele domenii de aplicare:

- **În domeniul nuclear**, convențiile internaționale prevăd existența unei răspunderi obiective pentru exploatarea instalațiilor nucleare (Convenția de la Paris din 1960, Convenția de la Viena din 1963 etc.);

- **În domeniul maritim**, în special în cazul poluării mărilor cu hidrocarburi; convențiile internaționale prevăd o răspundere obiectivă a proprietarilor de nave care transportă hidrocarburi sau a celor care exploatează instalații de foraj marin. (Convenția asupra dreptului mării din 1982 etc.);

- **În domeniul activității spațiale** a statelor sau organizațiilor internaționale (Tratatul privind spațiul cosmic din 1967, Convenția asupra răspunderii internaționale pentru daune provocate de obiecte spațiale din 1972);

Potrivit regulilor prevăzute de dreptul internațional, obligația reparării daunelor (dacă au o valoare substanțială) în aceste cazuri nu revine integral statului care le-a produs, ci aceasta se vor stabili pe baza negocierilor purtate cu statul victimă. În același timp se impune cooperarea statelor în sensul reducerii riscurilor producerii unor accidente din activități desfășurate în domeniile nuclear, maritim, spațial.